

канд. юрид. наук. – Х., 2002.

2. Лукашов В.А. О сущности и значении оперативно-розыскной информации // Информационное сообщение лаборатории проблем оперативно-розыскной работы. – М., 1973. – № 3. – С. 21-22.

3. Про інформацію: Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ // ВВР. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

4. Казначеев Д.Г. Інформаційне забезпечення боротьби з торгівлею людьми // Науковий вісник Львівського юридичного інституту МВС України. Спецвипуск. – 2004. – № 1. – С. 261-269.

5. Литвиненко В.І., Бірюков Г.М., Сервецький І.В. Оперативно-тактичне забезпечення розкриття злочинів, вчинених організованими групами: Монографія / За заг. ред. проф. Я.Ю. Кондратьєва. – К., 2003. – 150 с.

6. Обшалов С.В., Шапарь А.О. Оперативно-розшукові заходи щодо проведення попередньої перевірки оперативної інформації // Науковий вісник ДДУВС. – 2010. – Спецвипуск. – С. 112-118.

7. Овчинский С.С. Оперативно-розыскная информация. Проблемы теории и практики. – М., 1976.

Надійшла до редакції 30.11.2011

В.В. Литвинов

викладач

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 343.135

ЗАКРИТТЯ КРИМІНАЛЬНОЇ СПРАВИ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Досліджено теоретичні та законодавчі положення щодо процесуального рішення про закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування. На підставі проведеного дослідження зроблено висновок, що закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування є вирішенням кримінальної справи по суті.

Ключові слова: *закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування, вирішення кримінальної справи, кримінально-правовий конфлікт.*

Исследованы теоретические и законодательные положения процессуального решения о прекращении уголовного дела на стадии досудебного расследования. На основании проведенного исследования сделан вывод о том, что прекращение уголовного дела на стадии досудебного расследования разрешает уголовное дело по существу.

Ключевые слова: *прекращение уголовного дела на стадии досудебного расследования, разрешение уголовного дела, уголовно-правовой конфликт.*

Investigated the theoretical and legislative positions of judicial decision are probed about stopping of criminal case in the stage of pre-trial investigation. On the basis of the conducted research is done a conclusion that stopping of criminal case on the stage of pre-trial

investigation is a decision which settles a criminal case essentially.

Keywords: stopping of criminal case on the stage of pre-trial investigation, permission of criminal case, criminal conflict.

Постановка проблеми. Кримінально-процесуальне рішення про закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування є остаточним для зазначеної стадії. Але у науці до цього часу триває полеміка щодо питання: чи вирішується кримінальна справа остаточно у разі її закриття на стадії досудового розслідування?

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Багатьма вченими підтримується думка про те, що закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування є рішенням, що вирішує кримінальну справу по суті. Такої думки дотримуються А.Я. Дубинський [6, с. 11], Г.П. Хімичева, О.В. Мічуріна, О.В. Хімичева [19, с. 34], Р.Д. Рахунов [14, с. 129]. О.А. Осауленко та О.О. Чепурний вважають, що вирішення кримінальної справи на стадії досудового розслідування можливе лише у разі її закриття за реабілітаційними підставами [12, с. 154; 20, с. 150].

Існують і протилежні погляди. Так, на думку Н.В. Жогіна і Ф.Н. Фаткулліна, у разі закриття кримінальної справи, остання по суті не вирішується, тому що, по-перше, її вирішення по суті складається із офіційного визнання винуватості або невинуватості особи, чії діяння розслідувались, і, по-друге, таке визнання органи розслідування зробити не вправі, бо це є компетенцією лише судових органів [8, с. 34].

Так само вважає і П.С. Елькінд. Обґрунтовуючи свою думку автор наводить такі аргументи: по-перше, враховуючи розподілення прав і обов'язків поміж різними учасниками кримінального процесу щодо їх правового положення, функцією вирішення кримінальної справи наділяється тільки суд. Вирішення кримінальних справ іншими органами держави шляхом їх закриття можливе при здійсненні інших процесуальних функцій. По-друге, лише суд має право вирішувати кримінальні справи не тільки в напрямку їх закриття чи виправдання підсудних, але і в напрямку визнання підсудних винуватими, їх засудження і призначення покарань. По-третє, тільки суд правомочний розглядати і вирішувати кримінальні справи в судових засіданнях, за участю сторін, при найбільш повно і послідовно виражених принципах кримінального судочинства (гласності, усності, безпосередності, змагальності та ін.) [7, с. 64]. Слід погодитися з автором, що закриття кримінальної справи – це результат здійснення інших процесуальних функцій, а саме – кримінального переслідування, а також відмови від нього згідно з КПК.

На думку О.А. Губської, вирішення справи по суті безпосередньо пов'язане з офіційним визнанням судом винуватості чи невинуватості особи, щодо якої проводилося слідство, яке здійснюється за результатами судового розгляду у формі постановлення обвинувального чи виправдувального вироку [5, с. 81].

Мета статті полягає у з'ясуванні чи вирішується кримінальна справа остаточно у разі її закриття на стадії досудового розслідування.

Завданням статті є дослідження наукових розробок, чинного законодавства та юридичної практики щодо сутності рішення про закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування, поняття мети кримінального судочинства та кримінально-правового конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вищезазначену дискусію можна розв'язати дослідивши мету кримінального судочинства та встановити, чи досягається вона у разі прийняття рішення про закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування.

Термін «мета» тлумачиться як те, до чого хтось прагне, чого хоче досягти; задалегідь намічене завдання; мати на меті, ставити собі мету [2, с. 661]. Цей термін не є синонімом слова «ціль», оскільки ціль в українській мові означає те, у що потрібно влучити, але у множині визначається саме як «цілі». Водночас в українській мові слово «мета» у множині часто трактується як цілі. [9, с. 75].

Визначення мети кримінального судочинства (принаймні впродовж останнього століття) завжди було пов'язане з розбіжностями в поглядах науковців щодо цього питання. Висловлювалися різні її визначення: пізнання істини; установлення в судовому рішенні істини у справі; застосування норм кримінального закону до винних у злочині; установлення, конкретизація та реалізація кримінально-правових відносин або констатація їхньої відсутності; установлення «для конкретного випадку наявності ... права держави на покарання та еventуально ... тих меж, в яких воно має відбутися; визначення справедливого покарання; боротьба зі злочинністю. Відзначалось і те, що радянський кримінальний процес має багато цілей, що він не має власної мети тощо [9, с. 68].

Як справедливо наголошує Л.Д. Самигін, завдання виражає основний зміст діяльності, а мета – результат, що очікується. Мета – кінцеве, головне завдання, а задачі – проміжні цілі які досягаються на певних проміжках діяльності на шляху досягнення мети [15, с.18].

Вчені висловлюють різні погляди на мету кримінального судочинства. Так, Н.Г. Стойко формулює її враховуючи принципи кримінального права, а саме вини, справедливості, гуманізму, відновлення справедливості і наголошує на таких цілях кримінального процесу: 1) реагування на злочин; 2) відновлення справедливості; 3) урегулювання кримінальних конфліктів [17, с.103 - 105].

Р.А. Хашимов виділяє такі цілі кримінального процесу: 1) встановлення об'єктивної істини; 2) покарання злочинців; 3) захист особи; 4) вирішення правового спору (конфлікту) [18, с. 17].

На нашу думку, кримінальне судочинство повинно мати одну основну мету, на досягнення якої повинні бути направлені всі стадії кримінального судочинства. Якщо говорити про декілька цілей кримінального судочинства, то одна з них може бути досягнута лише пі-

сля реалізації попередньої. Наприклад, лише після встановлення істини можна покарати злочинців. Тому встановлення істини є завданням у досягненні мети покарати злочинців.

З цього приводу О.Л. Васильєв наголошує, що складні категорії «мета» та «завдання» слід відрізняти одну від одної. Повинна існувати кінцева мета всього, для досягнення якої вимагається вирішення різних задач. Вирішення задачі № 1 за допомогою задачі № 2 (призначенням якої є вирішення задачі № 1) вказує на те, що задача № 1 є метою для задачі № 2. Зазвичай мета в якійсь підсистемі є завданням більшої підсистеми (системи) [1, с. 22].

У зв'язку з цим повинна існувати єдина мета кримінального судочинства, на досягнення якої направлені всі без винятку кінцеві рішення кримінального судочинства. Мета кримінальної юстиції, системоутворюючим чинником якої є специфічний вид діяльності, міститься в кримінально-процесуальному законодавстві. При цьому вона формулюється як кінцевий результат провадження по кримінальній справі [10, с.112].

Як підсумок зазначимо, що рішення, яке завершує кримінальне судочинство, і є його метою. Втім, слід звернути увагу і на те, що КПК передбачено не одне рішення, яким завершується кримінальне судочинство. Ці рішення несуть у собі різні правові наслідки, але якщо вони передбачені законом, то логічно буде припустити, що всі вони повинні відповідати його меті, незалежно від того, за яких підстав, якою посадовою особою та на якій стадії кримінального судочинства вони прийняті.

Будь-яке судочинство, у тому числі і кримінальне, є засобом розв'язання конфліктів, які виникають у суспільстві. Будь-який вчинений злочин, зазначає І.Б. Михайловська, – це перш за все конфлікт між особистістю та владою, тобто між порушником кримінально-правової заборони та державою, яка встановила таку заборону, а кримінально-процесуальна форма виступає як засіб вирішення цього конфлікту [11, с. 35]. Мета кримінального судочинства повинна визначатися з урахуванням суспільного призначення кримінального судочинства, яке, як справедливо зазначає І. Б. Михайловська, «...полягає у вирішенні конфліктів між особистістю і державною владою з найменшими негативними наслідками для суспільства» [10, с. 114].

Таким чином, мета кримінального судочинства повинна бути пов'язана з вирішенням кримінально-правових конфліктів, і тому, досліджуючи поняття мети кримінального судочинства, необхідно дослідити і природу кримінально-правового конфлікту.

Кримінально-правовий конфлікт є видом юридичних конфліктів, який, у свою чергу, є видом соціальних конфліктів. Дослідження поняття кримінально-правового конфлікту необхідно проводити спираючись на поняття конфлікту взагалі. Термін «конфлікт» тлумачиться як зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів; серйозні розбіжності; гостра суперечка [2, с. 570]; зіткнення поглядів, інтересів, по-

зицій та ін., що супроводжується конфронтацією, суперництвом, конкуренцією чи протиборством його учасників [22, с. 335].

В. М. Кудрявцев зазначає, що початок конфлікту визначається об'єктивними (зовнішніми) актами поведінки, направленими проти іншого учасника (конфліктуючої сторони), за умови, що останній усвідомлює ці акти як направлені проти нього і протидіє їм. На думку автора, для визнання конфлікту, який почався, необхідна наявність як мінімум трьох співпадаючих умов: 1) перший учасник свідомо і активно діє на шкоду іншому учаснику; 2) інший учасник усвідомлює, що вказані дії направлені проти його інтересів; 3) у зв'язку з цим він у відповідь розпочинає активні дії, направлені проти першого учасника. З цього моменту конфлікт розпочався [23, с. 9].

Наявність таких умов необхідна і для початку кримінально-правового конфлікту. Досліджуючи його природу, Є.В. Попаденко дійшла висновку, що кримінально-правовий конфлікт є видом юридичного конфлікту, який, у свою чергу, є різновидом суспільних конфліктів. Автор зазначає, що кримінально-правовий конфлікт є зіткненням біполярних інтересів особи, яка скоїла злочин (з одного боку), та потерпілого, суспільства, держави (з іншого) у сфері гарантування і реалізації суспільних відносин, які охороняються кримінальним законом [13, с. 9 - 12].

Така думка заслуговує на увагу, але слід зазначити, що кримінально-правовий конфлікт не завжди виникає внаслідок вчинення злочину. Усвідомлення особою того, що її права порушені, може бути і помилковим [16, с. 69]. А тому можна говорити про те, що виникнення кримінально-правового конфлікту не завжди буде означати наявність вчиненого злочинного діяння.

Кримінально-правовий конфлікт має ряд притаманних йому властивостей, які проявляються у тому, що, по-перше, діяння (дія (бездіяльність) або припущення про дію (бездіяльність)), які спричинили кримінально-правовий конфлікт передбачені нормами КК України як суспільно небезпечні, а тому кримінально-правовий конфлікт може виникнути лише у разі вчинення діяння (або припущення про вчинення діяння), які заборонені нормами КК України. Конфлікти, які виникли внаслідок вчинення діяння (припущення про вчинення діяння), які не передбачені нормами Особливої частини КК України, не є кримінально-правовими. По-друге, розв'язання кримінально-правового конфлікту має чітку процесуальну форму згідно з КПК України, і лише при її дотриманні можна законно його розв'язати.

Наявність кримінально-правового конфлікту означає існування двох сторін, у яких стикаються певні інтереси, позиції, а саме: є сторона, яка зазнала шкоди, і є сторона, яка такої шкоди завдала. Розв'язання такого конфлікту супроводжується конфронтацією, суперництвом, конкуренцією чи протиборством його учасників, що, як відомо, і здійснюється сторонами обвинувачення та захисту на всіх стадіях кримінального процесу. На те, що у разі вчинення злочину

виникає кримінально-правовий конфлікт, вказує і наявність стадій розвитку конфлікту, які схожі на стадії кримінального судочинства. Конфлікт, як суспільне явище, розпочинається, розвивається і припиняє своє існування, тобто має певні стадії свого розвитку. В літературі зазначається, що динаміка конфлікту, як правило, передбачає наявність певних стадій: 1) виникнення, усвідомлення та оцінка ситуації як конфліктної; 2) прийняття рішення та вибір засобів вирішення конфлікту; 3) апогей конфлікту (його зовнішній прояв); 4) вирішення конфлікту [21, с. 335]. Необхідно звернути увагу і на те, що останньою стадією протікання конфлікту є його вирішення (розв'язання).

Кримінальне судочинство складається із стадій, кожна з яких повинна виконати своє призначення, але всі вони, без винятку спрямовані на досягнення єдиної мети кримінального судочинства. Не можна розглядати лише одне процесуальне рішення (наприклад обвинувальний вирок суду) як таке, що вирішує кримінально-правовий конфлікт. Передбачені в КПК різні підстави закінчення кримінального судочинства у кримінальній справі, є засобами досягнення мети кримінального судочинства – вирішення кримінально-правового конфлікту.

Для того щоб зрозуміти, коли кримінально-правовий конфлікт буде вирішеним, необхідно звернути увагу і на теоретичні розробки щодо визначення моменту розв'язання конфлікту. В.М. Кудрявцев з цього приводу зазначає, що закінчення конфлікту неоднозначне. Конфлікт може бути вичерпано (наприклад, примирення сторін), а може припинитися і у зв'язку з виходом із конфлікту однієї із сторін. Можливе і припинення конфлікту в результаті втручання третіх осіб [23, с. 11].

Є.В. Попаденко, досліджуючи це питання, наголошує, що закінчиться кримінально-правовий конфлікт може так: 1) шляхом його вичерпання (наприклад, примирення з потерпілим, добровільна відмова від вчинення злочину), або 2) вирішення конфлікту шляхом втручання державних органів [13, с. 16], що, як зазначає автор, у науковій літературі називають примусовим [13, с. 20].

Слід погодитися, що найголовнішою ознакою закінчення (вирішення) конфлікту, слід вважати припинення дій усіх протиборчих сторін, незалежно від причини, внаслідок якої це сталося [23, с.11]. Вирішеним кримінально-правовий конфлікт буде вважатися тоді, коли сторони обвинувачення і захисту припинять будь-які дії, пов'язані з їх діяльністю у кримінальному судочинстві, незалежно від причини, внаслідок якої це сталося.

Таким чином, кримінально-правовий конфлікт є видом юридичного конфлікту, який у свою чергу, є різновидом суспільних конфліктів, що виникає між двома сторонами у зв'язку з припущенням першою стороною про вчинення діяння, що посягає на її охоронювані кримінальним законом права і інтереси, другою стороною. Розв'язаним кримінально-правовий конфлікт слід вважати у разі припинення процесуальних дій сторін конфлікту, незалежно від причини,

внаслідок якої це сталося.

Суспільним призначенням кримінального судочинства є вирішення кримінально-правового конфлікту, а мета повинна бути направлена на досягнення цього призначення. Враховуючи викладене, заслуговує на увагу думка В.П. Гмирка, який вважає, що мета діяльності може мати такі базові характеристики: 1) метою є образ бажаного кінцевого продукту, зафіксований у його проекті; 2) мета як проект не може ототожнюватися з продуктом, як результатом його реалізації; 3) трактована у проектному плані мета має відповідати призначенню діяльності [3, с. 106 - 107]. Враховуючи зазначені характеристики, І.І. Статіва доречно наголошує, що метою кримінального судочинства слід визначити як ґрунтовану на образі точної юридичної кваліфікації діяння, що породило кримінально-правовий конфлікт, сукупність образів процесуальних рішень про вибір способу розв'язання такого конфлікту на одному з етапів процесу [16, с. 70].

З такого визначення мети кримінального судочинства можливо зрозуміти, що кожне кінцеве рішення повинно передбачати у собі пропозицію про спосіб розв'язання кримінально-правового конфлікту. Як зазначає І.І. Статіва, вважати розв'язання кримінально-правового конфлікту результатом кримінального процесу, не зовсім правильно. Адже його засобів може бути недостатньо для вирішення такого конфлікту. Впродовж кримінального процесу можна тільки визначитися з тим, яким саме чином слід вирішувати конфлікт. Щодо самого вирішення, то воно може вимагати застосування й інших засобів, наприклад, кримінально-виконавчих, виховних [16, с.69].

З такою думкою можна погодитися щодо тих кінцевих рішень стадії досудового розслідування, прийняття яких означає перехід судочинства в іншу стадію. Наприклад, обвинувального висновку чи постанови про направлення справи до суду для вирішення питання про застосування до особи примусових заходів медичного або виховного характеру (кримінально-правовий конфлікт буде вирішено на користь сторони обвинувачення). У разі ж закриття кримінальної справи кримінально-правовий конфлікт вирішується засобами кримінального судочинства. Це пояснюється тим, що закриттям кримінальної справи припиняються протидіючі дії конфліктуючих сторін, а кримінально-правовий конфлікт вирішується на користь сторони захисту. Після такого рішення кримінально-правовий конфлікт припиняє своє існування. А втім, можуть виникнути й інші конфлікти, наприклад кримінально-процесуальний, з приводу оскарження рішення про закриття кримінальної справи, або ж реабілітації особи, яка притягалася до кримінальної відповідальності. З цього можна зробити висновок, що закриття кримінальної справи є рішенням, яке розв'язує кримінально-правовий конфлікт, а значить і кримінальну справу в цілому.

У разі закриття кримінальної справи, кримінально-правовий конфлікт розв'язується 1) примусово, шляхом втручання третіх осіб (тоб-

то правоохоронними органами); 2) шляхом його вичерпання, тобто вирішення самими сторонами конфлікту.

Розв'язання кримінально-правового конфлікту шляхом закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування, не може здійснюватися шляхом реалізації функції правосуддя, оскільки органи досудового розслідування не вправі її здійснювати, а значить і не мають права відмовитися від її виконання. Л.В. Головка слушно зазначає, що ті, хто не мають права засуджувати та карати від імені держави (прокурор, слідчий, орган дізнання), не можуть і відмовитися від здійснення такого (що не належить їм) права [4, с. 50]. Зазначені органи вправі здійснювати кримінальне переслідування, а тому і всі кінцеві рішення, які ними приймаються, не повинні виходити за межі здійснення такої діяльності. Вирішення кримінально-правового конфлікту на стадії досудового розслідування може відбутися лише шляхом припинення здійснення кримінального переслідування, у передбачених законом випадках.

Закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування, означає, що кримінально-правовий конфлікт вирішено на користь сторони захисту, що, в свою чергу, означає встановлення органами досудового розслідування таких фактичних даних, за яких здійснювати кримінальне переслідування неможливо. В такому випадку воно припиняється, а кримінальна справа закривається відповідно до норм КПК України, незважаючи на побажання сторін конфлікту.

Закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування є рішенням, яке розв'язує її по суті, бо у разі прийняття зазначеного рішення, слідчими органами констатується припинення процесуальних дій сторін кримінально-правового конфлікту, незалежно від причини, внаслідок якої це сталося та вказується, що кримінально-правовий конфлікт вирішено на користь сторони захисту.

Висновок. Таким чином, закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування – це кінцеве рішення стадії досудового розслідування, яким орган досудового розслідування, на підставі аналізу сукупності фактичних даних, зібраних впродовж досудового слідства, підводить підсумок проведеної у справі діяльності, та шляхом припинення кримінального переслідування констатує примусове вирішення кримінально-правового конфлікту, або ж враховує його добровільне вирішення самими сторонами цього конфлікту, у передбачених на те випадках.

Розглядувана в цій статті тема є доволі об'ємною, а тому для її повного опрацювання потрібно здійснювати подальші дослідження. Останні є доцільними за такими напрямками наукових розвідок: 1) дослідження необхідності впровадження додаткових підстав закриття кримінальної справи; 2) особливості процесуального порядку закриття кримінальної справи на стадії досудового розслідування.

Бібліографічні посилання

1. *Васильев О.Л.* Цели и задачи предварительного расследования и его форм // *Вестник Московского университета. Сер. 11, право.* – 2002. – №3. – С.20 - 43.
2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел.* – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
3. *Гмирко В. П.* Доказування в кримінальному процесі : діяльнісна парадигма : Теоретичний аналіз. Проблематизація. СМД-репрезентація / В. П. Гмирко // *Дніпропетровськ : Академія митної служби України, 2010.* – 314 с.
4. *Головко Л.В.* Освобождение от уголовной ответственности и освобождение от уголовного преследования: соотношение понятий / Л.В. Головко // *Государство и право.* – 2000. – № 6. – С. 41 - 51.
5. *Губська О.А.* Закриття кримінальної справи як одна із форм закінчення стадії досудового слідства / О. А. Губська // *Вісник Нац. ун-ту внутр. справ.* – Х., 2001. – Вип.15. – С. 77–82.
6. *Дубинский А.Я.* Прекращение уголовного дела в стадии предварительного расследования : учебное пособие / А. Я. Дубинский. – К., 1975.
7. *Элькинд П.С.* Сущность советского уголовно-процессуального права. – Л., 1963.
8. *Жогин Н.В., Фаткуллин Ф.Н.* Предварительное следствие в советском уголовном процессе / Н. В. Жогин, Ф. Н. Фаткуллин. – М., 1965.
9. *Котюк І.І.* Теорія судового пізнання : монографія. – К., 2006.
10. *Михайловская И. Б.* Социальное назначение уголовной юстиции и цель уголовного процесса / И. Б. Михайловская // *Государство и право.* – 2005. – № 5. – С. 111–118.
11. *Михайловская И. Б.* Цели, функции и принципы российского уголовного судопроизводства (уголовно-процессуальная форма) / И. Б. Михайловская. – М., 2003. – 144 с.
12. *Осауленко О.А.* Реалізація принципу презумпції невинуватості у досудових стадіях кримінального процесу: дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Осауленко Олег Анатолійович. – К., 2006.
13. *Попаденко Е.В.* Альтернативные средства разрешения уголовно правовых конфликтов в российском и зарубежном праве. – М., 2009.
14. *Рахунов Р. Д.* Участники уголовно-процессуальной деятельности по советскому праву / Р. Д. Рахунов. – М., 1961.
15. *Самыгин Л.Д.* Расследование преступлений как система деятельности / Самыгин Л. Д. – М., 1989.
16. *Статіва І.І.* Початковий етап підготовчого провадження в кримінальному процесі України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Статіва Іван Ігорович. – Д., 2011.
17. *Стойко Н.Г.* Реформа уголовного процесса в России в контексте западного опыта // *Правовая реформа в России и зарубежный опыт.* – Красноярск, 1998. – С.103 – 105.
18. *Хашимов Р. А.* Категория “цель” в уголовном процессе : автореф. дисс. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 “Уголовный процес, криминалистика и судебная экспертиза ; оперативно-розыскная деятельность” / Р. А. Хашимов. – Челябинск, 2006. – 26 с.
19. *Химичева Г.П., Мичурина О.В., Химичева О.В.* Окончание предварительного расследования прекращением уголовного дела : Монография. – Рязань, 2001.
20. *Чепурний О.О.* Кримінально-процесуальні функції на стадії досудового розслідування : дис. канд. юрид. наук: 12.00.09 / Чепурний Олександр Олександрович. – К., 2005.
21. *Юридична енциклопедія : в 6 т. /редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.* – К., 2001 – Т.3: К-М. – 2001.
22. *Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.* – К., 1998. – Т.5: П-С. – 2003.
23. *Юридическая конфликтология / Бойков А.Д., Варламова Н.Н., Дмитриев А.В., Дубовик О.Л. и др.; отв. ред.: Кудрявцев В.Н.* – М., 1995.

Надійшла до редакції 06.12.2011